

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบสังคมดั้งเดิมเปลี่ยนไปไม่ว่าจะเป็นรูปแบบในการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมตลอดถึงสิ่งแวดล้อมต่างๆ ทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุ ต่างก็ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย การเปลี่ยนแปลงไปทางสังคมนั้นนับว่าเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่ส่งผลทำให้ความคิด ความสัมพันธ์ ความเป็นอยู่ของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไป นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาได้ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนี้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึงสิ่งใดก็ตามที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับบทบาท สถาบันหรือระเบียบต่างๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับโครงสร้างสังคม อันได้แก่แบบแผนต่างๆ หรือการเปลี่ยนแปลงใดๆ ก็ตาม ที่สังเกตเห็นได้ในลักษณะทางสังคมสมัยใดสมัยหนึ่ง^๑ จากความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าวทำให้เห็นว่ามีผลต่อแบบแผนการปฏิบัติหรือค่านิยม โครงสร้างทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นอยู่ของคนในสังคม เพราะในแต่ละช่วงของชีวิตคนเราย่อมมีวัฒนธรรม ประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้องตั้งแต่เกิดจนตาย

ความตาย ถือว่าเป็นสิ่งที่ทุกคนจะหลีกเลี่ยงไปไม่ได้ เพราะเมื่อมีเกิดขึ้นก็ย่อมมีดับเป็นของธรรมดา หรือตามสภาวะธรรมของสังขารทั้งหลายที่ไม่เที่ยงแท้แน่นอน เมื่อมีคนเสียชีวิตลงในสังคมชนบทถือว่าเป็นงานใหญ่สำหรับชุมชน ทุกคนต้องมีส่วนร่วมช่วยกันรับผิดชอบช่วยเหลือกัน โดยจัดงานศพให้เรียบร้อยดีงามตามจารีตประเพณีของแต่ละชุมชน การจัดงานศพในอดีตนั้นไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกเหมือนสมัยปัจจุบัน เพราะห่างไกลจากความเจริญ เครื่องมือสื่อสารต่างๆ ก็มีไม่มากนัก ไม่สะดวก คนในสังคมต้องช่วยเหลือกัน ใครมีความรู้ความสามารถ หรือพอที่จะช่วยเหลือกันได้ก็มาช่วยกัน เช่นใครมีพริก มีกระเทียม ข้าวสาร ก็เอามาบริจาคแก่เจ้าภาพ มาช่วยกันทำโรงศพ ทำดอกไม้ ประดับโรงศพ พวงหรีด ดอกไม้จันทน์ ปราสาทใส่ศพ รวมถึงศาลาเรือนทานสำหรับอุทิศให้ผู้ตายและยังต้องเอาฟืนมาช่วยบริจาคหลังคาละหนึ่งเล่ม อย่างนี้เป็นต้น

เมื่อพิจารณาสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบันแล้ว ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงต่างๆ มากมายในหลายด้าน โดยเฉพาะวัฒนธรรมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่เคยมีอยู่ในชุมชน ภาพเก่าๆ ที่เคยช่วยเหลือกันก็เริ่มจะจางหายไปไม่เพียงแต่การช่วยเหลือในเรื่องข้าวของเงินทองเท่านั้นแม้แต่

^๑ชรินทร์ สันประเสริฐ, เอกสารการสอนชุดวิชา มนุษย์กับสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒๖.

เรื่องของประเพณีบางสิ่งบางอย่างก็เริ่มหายไปด้วย ทั้งนี้เพราะระบบการศึกษาที่เจริญมากขึ้น คนในชุมชนก็มีวิถีชีวิตที่แตกต่างไปจากเดิม จึงทำให้วิธีการจัดงานศพย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย และจากสภาพที่พบเห็นโดยทั่วไป ก็คือเกิดธุรกิจการจัดงานศพแบบครบวงจรเข้ามามีบทบาทในการรับเหมาจัดงานศพ มีการให้กู้ยืมเงินมาใช้ก่อน เมื่อจัดงานศพแล้วเสร็จค่อยนำมาคืนโดยมีเรื่องดอกผลกำไรเข้ามาเกี่ยวข้องจากการที่เคยหยิบยืมก็กลายเป็นการเช่าจากที่เคยแบ่งปันก็กลายเป็นการซื้อขาย จากที่เคยมาช่วยเหลือก็กลายเป็นการรับจ้างสภาพดังกล่าวนี้พบเห็นได้ทั่วไปในการจัดงานศพของพื้นที่ต่างๆ

ปัจจุบันนี้พัฒนาการทางเทคโนโลยีได้มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นส่งผลให้ชีวิตประจำวันของมนุษย์มีความสะดวกสบายเนื่องจากมีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างหลากหลายการแข่งขันอย่างหนึ่งในวงธุรกิจก็คือการแข่งขันในด้านการให้บริการ เพราะการให้บริการเป็นหัวใจสำคัญในยุคของสิ่งอำนวยความสะดวกครบทุกวงจรทำให้จำเป็นต้องมีการหาตัวช่วยที่มีความสะดวกมากที่สุดมาประกอบการดำเนินชีวิตให้เกิดการประหยัดทั้งเวลาค่าใช้จ่าย และเกิดความประทับใจ

การบริการที่คนส่วนใหญ่อาจมองข้ามส่วนหนึ่ง คือการให้บริการเกี่ยวกับการจัดการศพ หรือที่เรียกว่าฌาปนกิจศพของวัดต่างๆ ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาอย่างหนึ่ง ทั้งผู้ให้บริการคือสัปเหร่อ และผู้ขอรับบริการคือญาติของผู้เสียชีวิต ทั้งนี้อาจจะมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัยด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการพูดติดตลอสื่อสารในอารมณ์ที่กำลังโศกเศร้า ความฉุกระหุกของเหตุการณ์เกี่ยวกับความตาย การวางตนของทั้งสองฝ่าย หรือการไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรเกี่ยวกับงาน จะจัดเตรียมอะไรบ้าง เป็นต้น

ผู้วิจัยจึงเห็นว่าหลักธรรมเป็นสิ่งสำคัญ และเหมาะสมที่จะนำมาใช้โดยเฉพาะเกี่ยวกับการให้บริการนี้สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้หลายกรณีโดยเฉพาะด้านการให้การบริการประชาชนนั้นในพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่สามารถส่งเสริมสนับสนุนได้หลายประการโดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ ๔ คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา (โอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ประชาชน และวางตนเหมาะสม) ซึ่งเป็นหลักธรรมจะทำให้คนเราอยู่กันด้วยความรัก อยู่กันด้วยความปรารถนาดี และผูกน้ำใจต่อกันไว้ได้^๒

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีแนวความคิดที่จะทำการวิจัยเพื่อศึกษาถึงความคิดเห็นการให้บริการของสัปเหร่อในการทำหน้าที่ฌาปนกิจศพ ที่สามารถสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนให้มีความพึงพอใจ และประทับใจตามหลักสังคหวัตถุ ๔ เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการทำงานของสัปเหร่อให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนสืบไป

^๒พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖๗-๑๖๘.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเห็นการให้บริการฌาปนกิจของเจ้าหน้าที่สัปเหร่อในเทศบาลนครพิษณุโลก ตามหลักสังคหวัตถุ ๔

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางการให้บริการฌาปนกิจของเจ้าหน้าที่สัปเหร่อในเทศบาลนครพิษณุโลก ตามหลักสังคหวัตถุ ๔

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ **ขอบเขตของเนื้อหา** ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะหลักคำสอนเกี่ยวกับเรื่องสังคหวัตถุ ๔ พระคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ คัมภีร์อรรถกถาตลอดถึงตำรา เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการให้บริการและฌาปนกิจศพต่างๆ

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านตัวแปรที่ศึกษา

๑. **ตัวแปรต้น** คือ ปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่เพศอายุการศึกษาและอาชีพ

๒. **ตัวแปรตาม** คือ ความเห็นของผู้รับบริการต่อการให้บริการของเจ้าหน้าที่สัปเหร่อในเทศบาลนครพิษณุโลก ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ใน ๔ ด้านคือ ด้านทาน (ความเสียสละ) ด้านปิยวาจา (ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่) ด้านปิยวาจา (การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ) ด้านอัตถจริยา (การช่วยเหลือบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น) และด้านปิยวาจา (ความเป็นผู้มีใจความสม่ำเสมอ)

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือผู้ที่ไปร่วมงานฌาปนกิจตั้งแต่การบำเพ็ญกุศลศพ จนถึงฌาปนกิจศพ ในเทศบาลนครพิษณุโลก จำนวน ๔๒๐ คน โดยได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๐๙ คน

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านสถานที่

สถานที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้แก่ วัดสระแก้วปทุมทอง วัดคูหาสวรรค์ วัดธรรมจักร วัดหนองบัว วัดอรัญญิก และวัดพันปี ในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยจะศึกษาตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ รวมระยะเวลา ๕ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ต้องการทราบถึงการให้บริการฌาปนกิจของเจ้าหน้าที่สัปเหร่อในเทศบาลนครพิษณุโลก ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ต้องการทราบถึงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการให้บริการฌาปนกิจของเจ้าหน้าที่สัปเหร่อในเทศบาลนครพิษณุโลก ตามหลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นอย่างไร

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและช่วยให้เข้าใจง่ายขึ้น ผู้วิจัยจึงได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยต่างๆ ดังนี้

๑.๕.๑ การให้บริการ หมายถึง การให้บริการของเจ้าหน้าที่สัปเหร่อ ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับฌาปนกิจศพ ตั้งแต่เริ่มติดต่อประสานงานสถานที่ศาลาบำเพ็ญกุศล การแนะนำขั้นตอนการบำเพ็ญกุศลต่างๆ การสวดอภิธรรมศพ การแนะนำขั้นตอนของศาสนพิธี การเผาศพ จนถึงการทำบุญอุทิศ

๑.๕.๒ ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทางด้านความรู้สึกความเชื่อ การพูด และการตัดสินใจในการนำไปสู่การกระทำต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยอาศัยความคิด ความเชื่อ คตินิยม ประเพณี ปฏิบัติ ความรู้ การรับรู้ประสบการณ์และสภาพแวดล้อมที่มีต่อการทำงานของการทำงานของการให้บริการฌาปนกิจของสัปเหร่อ ในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ตามหลักสังคหวัตถุ ๔

๑.๕.๓ ประชาชน หมายถึง ผู้ที่ไปร่วมงานฌาปนกิจศพในวัดสระแก้วปทุมทอง วัดคูหาสวรรค์ วัดหนองบัว วัดอรุณฤๅณ วัดธรรมจักร และวัดพันปี ที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

๑.๕.๔ ฌาปนกิจ หมายถึง กิจว่าด้วยการเผาศพ หรือพิธีเผาศพ

๑.๕.๕ สัปเหร่อ หมายถึง เจ้าหน้าที่ทำหน้าที่การให้บริการและแนะนำเกี่ยวกับพิธีกรรมในการเผาศพ ในวัดสระแก้วปทุมทอง วัดคูหาสวรรค์ วัดหนองบัว วัดอรุณฤๅณ วัดธรรมจักร และวัดพันปี ซึ่งเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครพิษณุโลก

๑.๕.๖ สังคหวัตถุ หมายถึง หลักธรรม ๔ ประการ ที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือ เป็นหลักสงเคราะห์ อนุเคราะห์ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ได้แก่

คำว่า ทาน คือ การให้ การเสียสละเพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว เป็นคุณธรรมที่จะช่วยให้ไม่เป็นคนละโมภ ไม่เห็นแก่ตัว

คำว่า ปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะสมตามกาลเทศะ

คำว่า อัตถจริยา หรือการสงเคราะห์ทุกชนิดหรือการประพฤติดในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น

คำว่า สมานัตตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอหรือมีความประพฤติเสมอดันเสมอ ปลายเป็นคุณธรรมช่วยให้เป็นผู้มีจิตใจ หนักแน่น ไม่วอกแวก เป็นการสร้างความนิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นด้วย

๑.๕.๗ ข้อเสนอแนะแนวทาง หมายถึง ข้อเสนอแนะแนวทางที่เป็นปัญหา อุปสรรค และความคิดเห็นเกี่ยวกับการให้บริการฌาปนสถานของเจ้าหน้าที่สัปเหร่อที่ได้รับมอบหมายจากทาง วัดสระแก้วปทุมทอง วัดคูหาสวรรค์ วัดธรรมจักร วัดหนองบัว วัดอรุณญิก และวัดพนัญชี เพื่อทำหน้าที่ในการให้บริการแก่ผู้ที่มาใช้บริการติดต่อประสานงานเกี่ยวกับศาลาบำเพ็ญกุศล การแนะนำขั้นตอนการบำเพ็ญกุศลต่างๆ การสวดอภิธรรมศพ การแนะนำขั้นตอนศาสนพิธี การเผาศพ จนถึงการทำบุญอุทิศ

๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๖.๑ ได้ทราบถึงการให้บริการฌาปนกิจของเจ้าหน้าที่สัปเหร่อในเทศบาลนครพิษณุโลก ตามหลักสังคหวัตถุ ๔

๑.๖.๓ ได้ทราบถึงข้อเสนอแนะแนวทางการให้บริการฌาปนกิจของเจ้าหน้าที่สัปเหร่อในเทศบาลนครพิษณุโลก ตามหลักสังคหวัตถุ ๔

๑.๖.๔ ได้นำบทความวิจัยไปตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการระดับชาติ หรือ TCI 1-2 (Thai Journal Citation Index)